

člani Kabineta pro studia řecká, římská a latinská, ob sodelovanju zunanjih strokovnjakov, je razdeljeno na češki in slovaški sektor. Vsako od tematskih poglavij prinaša generalni pregled glavnih doprinosov, del, analiz in zadevno bibliografijo v opombah. Prične s pregledom splošnih del v štiridesetih letih na Češkem, nadaljuje s pregledom raziskovanja antike generalno v petdesetih letih, preide na grško in rimsko zgodovino, kjer je označenih mnogo del, ki jih bibliografije spregledajo. Naslednja poglavja so, grško in latinsko jezikoslovje, literatura in filozofija, religija in mitologija. Kako važne so študije češko-slovenskih strokovnjakov za Balkan in prav za naša raziskovanja, se pokaže posebej v poglavju epigrafika, papirologija in numizmatika. Slede odstavki klasična arheologija, odmev in vplivi antike, popularizacija ter društvo klasičnih filologov. Analogen pregled je podan za slovaški prostor.

Celotno delo kaže, da so študije starega veka v posameznih raziskovalnih smereh mnogo doprinesle k razvoju in poglobljanju znanosti. Presenetljivo je, kako veliko vlogo imajo na Češkoslovaškem te vede v okviru drugih humanističnih ved in kako vplivajo tudi na javnost. V tem smislu je treba visoko oceniti vlogo mednarodnega komiteja za razvoj antičnih študij v socialističnih deželah, namreč odbor Eirene, ki je bil ustanovljen na konferenci v Liblicah leta 1957.

Iz pregleda se kažejo obrisi nalog v bližnji bodočnosti. Njihova glavna bo, kot kaže, socialistična družba in tradicija antične kulture s težišči na globljem spoznavanju geneze in razvoja posebej ekonomskih in idejnih osnov.

Jaroslav Šašel

Eszter B. Vágó, I. Bóna, Der Spät-römische Südostfriedhof. Die Gräberfelder von Intercisa I (Budapest 1976), 211 strani teksta, 30 risanih tabel grobnih celot in 48 tabel fotografij.

Novejša mednarodna proučevanja rimske arheologije imajo Panonijo za klasično področje poznorimskih grobišč. Intercisa sama velja kot dobro raziskan, ovrednoten in zato najbolj često citiran rimski castrum in grobišče v Panoniji. Njena zgodovina in naselbinske najdbe

so publicirane v dveh zajetnih zvezkih (Arch. Hung. 33, 1954 in Arch. Hung. 36, 1957) s celim štabom raziskovalcev: L. Barkóczy, G. Erdély, F. Fülep, R. M. Alföldy, J. Fitz, K. Póczy, A. Radnóti, A. Salamon, J. Szilagy, da naštejemo samo nekatere. Pričujoča knjiga o jugovzhodni poznoantični nekropoli je prvi zvezek iz serije o grobiščih Intercise. V letih 1963/64 in 1967 je bilo z zaščitnimi izkopavanji dokumentiranih 600 grobov, v precejšnji meri že oropanih. V drugem zvezku bo publiciran material iz 400 žganih grobov iz 2. in 3. stoletja. Novo odkritje in presenečenje pomeni doslej nepoznana zahodna nekropola, odkrita leta 1972, ki bo prikazana v tretjem zvezku. V »veliki« (severni) nekropoli je približno 700 zaključenih grobnih celot, ki bodo dala nova spoznanja o poznoantični problematiki.

Pričujoča knjiga I. Bóna, avtorja, ki se včasih ukvarjal s prazgodovino in je zdaj eminenten poznavalec obdobja preseljevanja ljudstev, je nastala na osnovi terenskih zapiskov pokojne E. Vágó, arheologinje, ki je z vsem žarom vodila izkopavanja na jugovzhodni nekropoli. Kljub temu da so bila to zaščitna antična izkopavanja, je bil sistematično uporabljen »prazgodovinski« način izkopavanja. Delo je razdeljeno v enajst poglavij, ki imajo še nekaj odstavkov, tako da je obravnavana snov še detajlnejše. Po uvodnem poglavju so prikazana arheološka izkopavanja grobišča po posameznih časovnih etapah, z osnovnim opisom grobov. V tretjem poglavju je razložena topografija grobišča, v četrtem je podana kronologija odnosno začetek in konec uporabe grobišča na temelju novcev, odnosa žarnih in skeletnih grobov ter žigov na opekah. I. Bóna ugotavlja, da bi bilo na tem grobišču pokopanih okoli 2400 individuov štirih generacij glede na to, da je raziskana tretjina nekropole. Na nekropoli so pokopavali od začetka 4. do sredine 5. stoletja. Po pridatkih sodeč (zlate folije na očeh, skrinjice) je bilo tu pokopanih veliko ljudi orientalnega porekla. V petem poglavju obravnava načine pokopa: skoraj polovica skeletov je bila vkopanih kar v zemljo, sicer pa so najštevilnejši grobovi pokriti s tegulami in grobovi obloženi in popločeni z opekami, dalje so še pokopi v leseni krsti, v kamniti skrinji, kamniti »grobnici«, obokani »grobnici« ter en primer pokopa v sarkofagu. Orientacija pokopanih

je v glavnem vzhod—zahod (416), drugi so pa z različnimi odkloni. Pokopi moških, ženskih in otroških individuov so v nekem določenem razmerju, kar kaže na relativno visoko življenjsko raven in miren čas. V šestem poglavju govori avtor o ropanju grobov, v antiki in novejšem času — s tem je bila napravljen neprecenljiva škoda. V sedmem poglavju je obravnavan ritus — lega skeletov, položaj rok, skrčeni pokopi, pridatki in noša. Od 596 grobov je imelo pridatke 266 grobov, 292 jih je bilo izropanih. Med prave pridatke štejemo na prvem mestu na tej nekropoli stekleno posodje, keramično je bolj redko, bronaste skrinjice v ženskih grobovih, nekaj oljenk in novce. Pridevki, ki pa sodijo k noši, so čebulaste fibule, razne oblike pasnih spon in noži. V grobovih, katerih pokojni naj bi bili orientalnega porekla, pa najdemo lončke za mazila, fibule-bule, amulete, magične napise in praviloma so brez pridanega novca. V Intercisi je bilo najdeno veliko število čebulastih fibul (60—70 primerkov). Po Bóninem mnenju jih nikoli niso nosili vojaki, temveč samo uradniki in dostojanstveniki. V jugovzhodni nekropoli se nahajajo tudi v otroških grobovih, kar kaže, da je bil socialni status določen že z rojstvom. V osmem poglavju obravnava I. Bóna problem etnikuma — v smislu bogatih importov v »barbaricum« in odsev »barbarske-germanske« materialne kulture v poznorimski. V devetem poglavju govori o orientaciji pokopov na poznorimskih mestnih in vaških grobiščih in o njihovem pomenu. Avtor negira, da bi lahko na osnovi orientacije pokopov sklepali o etnični pripadnosti pokojnika ali celotnega grobišča. V desetem poglavju so obravnavane najdbe, izvor in analogije (skrinjice s figuralnimi okrasom, ostanki bobna, stekleno posodje, keramika, nakit, najdbe iz moških grobov, fibule). Posebej pa v enajstem poglavju obravnava I. Bóna tako imenovane »barbarske« predmete: uhane s poliedrom, koščene glavničke, uhane s kijastim obeskom, igle lasnice-stiluse, vretena, kresila, puščične osti.

Jugovzhodno grobišče začno uporabljati v drugem desetletju 4. stoletja. Tu je pokopavala manjša, (600 ljudi) relativno premožna skupnost. Ta srenja si je napravila obokane grobnice in najmanj 200 za družinske pokope primerne kamnite in opečnate grobnice, veliko jih

je bilo pokopanih v lesenih krstah, dobra polovica pa v grobovih, obloženih s tegulami. Grobovi so bili zelo bogati s pridevki, zato so jih na veliko ropali. Navadni grobovi vkopani v zemljo kažejo običajno sliko poznoantičnih grobov srednjeevropskega prostora. Blagostanje in bogastvo v Intercisi si lahko razlagamo z vzhodnimi etničnimi elementi. Zlate ploščice na vekah, zlate bronaste tkanine, razni amuleti, skrinjice, kažejo na orientalni način pokopa. Jugovzhodna nekropola je nastala v času, ko je postalo krščanstvo uradna religija. Prebivalci vzhodnega porekla pa so bili njegovi vneti privrženci. Materialna in duhovna kultura na tem grobišču je značilno provincialno-rimska, tj. helenistično poznorimska. Niti iz najdb niti iz uporabe in načina pokopa se ne dá sklepati na barbarske priseljence z onstran meje rimskega limesa. To pa ne pomeni, da med prebivalci Valerije ob limesu ni bilo barbarov, posebno med vojaki. Z današnjo izpovednostjo arheologije se jih še ne dá dokazati. Okoli leta 400 in naslednjih letih so nekropolo še uporabljali, število pokopov sicer upada, vendar so arheološko lepo vidni. Najmlajše najdbe so iz 1. polovice 5. stoletja. S padcem Valerije leta 430 je tudi konec pokopavanja na tem grobišču.

Dodana je še študija G. Erdély o »Reliefu iz Intercise, Diana v kopeli«. To je bila stranica kamnitega groba 815. Avtorica je opredelila relief na ikonografsko-umetnostni osnovi v začetku 3. stoletja. I. Bóna pa je zaradi atributa refleksnega in nenavadnega loka mnenja, da je ta relief nastal po naročilu vzhodne-sirske družine.

Ceprav je bila jugovzhodna nekropola tako izropana in na ta način osiromašena tako za material, ki je bil zelo boga, kot za natančno dokumentacijo samega grobišča, lahko kljub temu ugotovimo, da je to ena redkih poznoantičnih nekropol v Panoniji, ki ima natančno določene tipe grobov, in tudi vsa ostala dokumentacija je precizno izdelana. Za arheologa in zgodovinarja, ki se ukvarjata z pozno antiko in zgodnjim obdobjem preseljevanja ljudstev, je nepogrešljiv vir.

Irena Sivec-Rajterič

Cristopher Taylor, Fieldwork in Medieval Archaeology, B. T. Batsford Ltd, London and Sydney 1974, 176 str., 62 sl.